Būdingesnės Vaiguvos šnektos ypatybės*

Regina Venckutė
Vilniaus universitetas

Šnektos vieta tarmių klasifikacijoje

Váiguvos miestelis ir artimiausi kaimai aplink jį yra Kel̃mės rajone, prie pat ribos, skiriančios dvi pietų žemaičių patarmes – varniškius ir raseiniškius. Vieni ir kiti yra vadinamieji dūnininkai – vietoj bendrinei kalbai būdingų ilgųjų kintamos artikuliacijos balsių *ie*, *uo* turi i^{i}, u^{u} (taria *dú^{u}nas* 'duonos', *pí^{i}na* 'pieno, pieną'), tačiau skiriasi mišriųjų dvigarsių *am*, *an*, *em*, *en* tarimu.

Raseiniškiai jokioje fonetinėje padėtyje nesiaurina šių dvigarsių pirmojo dėmens, taria *am*, *an*, *em*, *en* pvz.: *sám̂tis*, *samùda* 'samdo', *kánd* 'kanda', *rañka* 'ranką', *án̂tis*, *vém̂ti*, *sukem̃p̂ti* 'pasidaryti nelanksčiam, sustirti', *stén̂kti^{i}s* 'stengtis', *pas̃kæñda* 'paskendo'.

Varniškiai, priešingai, pirmąjį šių dvigarsių dėmenį paprastai susiaurina, ir didžiojoje jų ploto dalyje, išskyrus tik palį šiaurrytinį kampą, *am*, *an*, *em*, *en* tariami *o̰m*, *o̰n*, *ḛm*, *ḛn*, pvz.: *sǫ̂.mda* 'samdo', *skǫ̂.mb* 'skamba', *žǫ̂.m̂bi* 'žambį', *aplǫŋkî·t^{e}* 'aplankyti', *ǫ̂n̂tęs* 'antys', *rǫ̂.ŋka* 'ranką', *tę̂.m̂p̂tę* 'tempti', *s̃vę̂.n̂tę* 'šventė'. Varniškių ploto šiaurės rytų kampe esančiose šnektose dvigarsių *am*, *an* pirmasis dėmuo yra, galima sakyti, maksimaliai susiaurintas (tariama *ṵm*, *ṵn*, pvz.: *skṵm̃bi̯na* 'skambino', *dṵñtis* 'dantys', *rṵñka* 'ranka'), tačiau *em*, *en* tarimas ten gana nevienodas: jie yra arba visai nepakitę (tariama *tem̃p̂ti*, *s̃veñti*, *lémpa*), arba – kuriose ne kuriose vietose – siaurinamas tik tvirtagalių *em̃*, *eñ* pirmasis dėmuo, o tvirtapradžių *ém*, *én* išlaikomas nepakitęs (tariama *ti̯m̃p̂ti̯*, *s̃vi̯ñti̯*, bet *lémpa*).

Kadangi dvigarsių *am*, *an*, *em*, *en* tarimas laikomas svarbiausia varniškių ir raseiniškių skiriamąja ypatybe, jų paribyje esančios šnektos lokalizuojamos arba vienos, arba kitos patarmės plote, atsižvelgiant į tai, kaip tose šnektose tariami būtent šie mišrieji dvigarsiai.

Kiek galima nustatyti iš turimų garso įrašų[1], Vaiguvos šnekta yra gana tipiška percinamoji – nei „gryna" raseiniškių, nei „gryna" varniškių.

Mišrieji žodžio kamieno dvigarsiai *am*, *an*, *em*, *en* čia gana nuosekliai tariami taip pat, kaip raseiniškių, pvz.: *laukã· skam̂bi̯edava | kuokî^{i} ba•si̯ŋgi̯ ví·ra· bu̯va* 'laukai skambėdavo, kokie balsingi vyrai buvo', *tà trúoba bùva bæ_laŋgu·* 'ta troba buvo be langų', *ap̂sikabi̯na du̯ru klæmka i_riẽk* 'apsikabino durų rankeną ir verkia', *stuogã· tàda i̯s̃_lén̂d̃ru bùva* 'stogai tada iš nendrių buvo'. Vis dėlto Vaiguvos šnektoje gali pasitaikyti ir šiaurrytinėms varniškių šnektoms būdingų *ṵm*, *ṵn*, *i̯m*, *i̯n*, kuriuos tose pačiose fonetinėse padėtyse tas pats žmogus (dažniausiai vyresnės kartos) ištaria pramaišiui su *am*, *an*, *em*, *en*, pvz.: *su̯ncu̯·kùki̯* ir *sancu̯·kùki̯* 'sąsūkėlė, nedidelis kelio vingis', *añc* ir *u̯ñc* 'jis', *ùž̃vi̯ñti̯* ir *ùž̃veñti̯* 'Užvenčio', *tr̃ė·či̯ vã·lu̯nda* 'trečią valandą', *suki̯m̃ba* 'sukembo, pasidarė nelankstus', pvz.: *añc kláusi̯ mùni̯s | a_čæ_táu nereĩk* 'jis klausė manęs, ar čia tau nereikia', *u̯n(c)_*

* Straipsnis, serijos „Lietuvos valsčiai" Lietuvos lokalinių tyrimų mokslo darbų komisijos įvertintas 2010 06 29, „Versmės" leidyklai įteiktas 2010 05 12, pirmą kartą paskelbtas 2010 09 06 elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai", ISSN 2029-0799 visatekstėje svetainėje www.llt.lt.

[1] Šiame straipsnyje remiamasi 2007 m. Vaiguvoje ir maždaug tris ir penkis kilometrus nuo jos nutolusiuose Pìkelių ir Pakėvio kaimuose atviru mikrofonu įrašytais garsiniais tekstais (bendra trukmė apie 10 valandų). Už galimybę jais pasinaudoti esu dėkinga iš Vaiguvos kilusiai gamtos mokslų daktarei Ievai Švarcaitei.

© VšĮ „Versmės" leidykla, Lietuvos lokaliniai tyrimai, ISSN 2029-0799

Interneto svetainės www.llt.lt. pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas notaro 2010 09 06, internete nuolat skelbiamas nuo 2010 09 06.

skũ·pus bùva | ųuo‿àna gæruõs šir̃dĩ̃s ‘jis šykštus buvo, o ji geros širdies’, *gã·vuom ìš‿ùžviñti mi̇̀škũ·* ‘gavom iš Užvenčio mišku’, *pařveži iš‿užveñti* ‘parvežė iš Užvenčio’[2].

Vaiguvos šnektoje dvigarsiai *in*, *un* vietoje *en*, *an* šiandien gana nuosekliai tevartojami tik keliose leksiškai ir morfologiškai sąlygotose padėtyse: žodyje *tiñ* ‘ten’ ir vyriškosios giminės būtojo laiko veikiamųjų dalyvių daugiskaitos vardininko bei įvardžių *anas*, *tas*, *kas*, *viskas* galininko galūnėse, kuriose *en*, *an* nėra suvienbalsinti (nevirtę balsiais *ę*, *ą*), pvz.: *išvažẽ·vin* ‘išvažiavę’, *tuñ* ‘tą’.

Dvigarsis *in* vietoje *en* ypač reguliarus dalyvių galūnėje: *nupiřkin* ‘nupirkę’, *pagi̇́·din* ‘pagydę’, *paprã·tin* ‘pripratę’, *susivẽ·žin* ‘susivežę’. Tiesa, to paties kalbėtojo kartais gali būti pasakoma ir *išpũ·ten*, *pagi̇́·den*, *susivẽ·žen*, tačiau *en* šioje galūnėje šiandien dar yra veikiau atsitiktinis, negu dėsningas.

Įvardžių galininko galūnė Vaiguvos šnektoje yra ypač variantiška: pasakoma suvienbalsinta *anũ·* ‘aną’, *kũ·* ‘ką’, *tũ·* ‘tą’, *vi̇̀sku·* ‘viską’, bet taip pat ir *tuñ | tañ*, *kuñ | kañ*, *vi̇̀skan*, ir net *anaũ*, *kaũ*, *taũ* ‘tą’, *vi̇̀skaų* ‘viską’, pvz.: *susi̇̀vežiem tũ· mi̇̀ška* ‘susivežėm tą mišką’; *pasi̇̂kæũs pasistã·tiem tun‿trúoba* ‘paskui pasistatėm tą trobą’; *žinà· | vařga bùva | kuoi̇̂‿pasistã·tiem tau‿trúoba* ‘žinai, vargo buvo, kol pasistatėm tą trobą’; *kañ jũ·šˆ‿čæ rã·duot* ‘ką jūs čia radot’; *kau‿dari̇́·ti reĩk | dúⁿnas niẽr* ‘ką reikia daryti, duonos nėra’.

Taigi varniškių ir raseiniškių skiriamõsios ypatybės – nevienodai tariamų dvigarsių *am*, *an*, *em*, *en* požiūriu Vaiguvos šnekta laikytina pereinamąja šių dviejų patarmių paribio šnekta, kurioje, kaip rodytų dabartinė reali vartosena, vyrauja raseiniškiams artimesnė dvigarsių tarimo tendencija (prie jos įsitvirtinimo, savo ruožtu, per mokyklą ir žiniasklaidą greičiausiai prisideda ir bendrinė kalba).

Lietuvių kalbos tarmių ribas atspindinčiuose žemėlapiuose Vaiguvos šnekta dabar yra lokalizuota pietų žemaičių raseiniškių plote (LKA I, 1977, žemėlapis Nr. 1). Vis dėlto reikėtų pridurti, kad vieningo sutarimo dėl jos vietos mūsų tarmių klasifikacijoje iki šiol nėra: kai kurie dialektologai, pavyzdžiui, šiaurrytines varniškių šnektas daug metų tiriantis, jas puikiai pažįstantis Vytautas Vitkauskas Vaiguvos šnektą skiria varniškiams (LKTCh 2004, 206, 222).

Spausdintų Vaiguvos šnektos tekstų beveik nėra, išskyrus prieš 30–40 metų užrašytas ir viename pietų žemaičių tekstų rinkinėlyje paskelbtas dvi trumpas atkarpėles bei maždaug puslapio apimties pavyzdį, įdėtą į 1970 m. išleistą lietuvių kalbos tarmių chrestomatiją[3].

Deja, šie rašytiniai vaiguviškių šnektos tekstai yra pernelyg trumpi, kad juose būtų galima rasti užtektinai duomenų, reikalingų patikimai palyginti keliasdešimties metų senumo faktus su šiandienine gyvąja vartosena. Vis dėlto net iš to, kas juose užfiksuota, galbūt galima įžvelgti raseiniškiams artimesnį dvigarsių *am*, *an*, *em*, *en* tarimo polinkį: panašiai, kaip ir šiandien, šalia *skluñčti*‘ skląstį’, *ųundũ·* ‘vanduo’, taip pat *tiñ* ‘ten’, *gi̇̀min* ‘gimę’, *kuñ* ‘ką’, *tuñ* ‘tą’[4] (su susiaurintu pirmuoju *an*, *en* dėmeniu, budingu šiaurrytinėms varniškių šnektoms), rodos, vyrauja nepakitę *am*, *an*, *em*, *en*, pvz.: *sukraṁti·su* ‘sukramtysiu’, *taṁsu* ‘tamsu’, *añt*, *añkšti*, *rañkas* ‘rankos’, *buváu bæklausanc* ‘buvau beklausiąs’, *žæntã·* ‘žentai’.

[2] Jaunesnės kartos vaiguviškių kalboje tokių dvigarsių *am*, *an*, *em*, *en* tarimo svyravimų nepastebėta.

[3] Grinaveckis V. *Pietų žemaičių tekstai, I: Raseiniškiai*, Vilnius, 1984, p. 102–103; *Lietuvių kalbos tarmės (chrestomatija)*, Vilnius, 1970, p. 102.

[4] Visi čia cituojami pavyzdžiai paimti iš LKT 1970, 102, išskyrus *tuñ* ‘tą’, keliskart pavartotą pietų žemaičių tekstų rinkinėlyje, kur taip pat yra užfiksuotas ir įvardžio *kitkas* vns. galininkas *kìtkan* ‘kitką’, žr. Grinaveckis V. *Pietų žemaičių tekstai, I: Raseiniškiai*, Vilnius, 1984, p. 102–103.

© VšĮ „Versmės“ leidykla, Lietuvos lokaliniai tyrimai, ISSN 2029-0799

Interneto svetainės www.llt.lt. pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas notaro 2010 09 06, internete nuolat skelbiamas nuo 2010 09 06.

Šiame straipsnyje Vaiguvos šnektos faktai aprašomi remiantis duomenimis, kurių teikia turimi garso įrašai, todėl čia smulkiau bus aprašyta fonetika, o kitos ypatybės – kirčiavimas, morfologija ir leksika pristatytos gana fragmentiškai.

Kirčiavimas

Vaiguvos šnekta įeina į intensyvaus sąlyginio kirčio atitraukimo zoną, kur kirtis atitraukiamas iš trumpos galūnės į bet kokio ilgumo gretimą skiemenį, bet išlaikomas ilgose kirčiuotose galūnėse, pvz.: *nu̱s̑æũni̱ bàtu̱s / pár̂b̂ren̂di̱ par‿tu̱s‿lǽdu̱s / ván̂di̱ni / apaũni̱ pár̂b̂ri̱di̱s / i̱‿aĩni̱* 'nusiaunì batùs, pérbrendi peř tuõs ledùs, vándenį, ap(si)aunì pérbridęs, ir einì', *gi·vèni̱ næ‿ka·p núori̱ / u̯uo‿ka·b gàli̱* 'gyvenì ne kaĩp nóri, o kaĩp galì', *pì̱kelæ· tù̱s̑̂ti̱ palì̱ka* 'Pìkeliai tuštì palìko', *dàba anĩ̱ⁱ nešúok nie‿t̂rec̑uõs dali̱ⁱs ka·p màs kat‿šúokuom* 'dabař jiẽ nešóka nė trečiõs daliẽs [įvairių šokių] kaĩp mẽs kad šókom', *ti̱ⁱ‿gèri̱ vaistã· nu̱‿ši̱r̂di̱ⁱs* 'tiẽ gerì vaistaĩ nuo širdiẽs'.

Dar šiek tiek pavyzdžių:

a) kirtis atitrauktas iš trumpos galūnės į priešais einantį ilgą skiemenį: *šaũku̱* 'šaukiù', *píes̑ti̱ aĩdavuom* 'pėsti eidavom', *vař̂ks̑ti̱* 'vargsti', *jæũna tekíejæ·u̯ / ka‿pri‿pi̱ⁱmẽ·ni̱s pri̱kì̱ba sǽnc bǽrnc* 'jauna tekėjau, kad prie piemenės prikibo senas bernas', *ka‿skañẽ· / pi̱ř̂štu̱s bú·tu̱miem nu̱laĩži̱n* 'kad skanu, pirštus būtumėm nulaižę', *tà trúoba bù̱va bæ‿laŋgũ·* 'ta troba buvo be langų';

b) kirtis atitrauktas iš trumpos galūnės į gretimą trumpą skiemenį: *gràži̱* 'gražì', *tùru* 'turiu', *mùmes màžus vaĩkus pali̱ⁱkt* 'mus mažus vaikus palieka', *palìkuom su‿múoti̱na màži̱ vaikã·* 'likom su motina maži vaikai', *vi̱s̑c̑ùku̱s gañǽu̯* 'viščiukus ganiau', *ana su̱‿kries̑l̂ù̱ku̱ váiks̑c̑uo puo‿kam̂bari̱* 'ji su krėsliuku [pasiremdama] vaikščioja po kambarį', *ž̑ũ·r i‿mù̱ni̱ akèles i̱špũ·ti̱n* 'žiūri į mane akeles išpūtę';

c) išlaikytas neatitrauktas ilgųjų kirčiuotų galūnių – tiek tvirtagalių, tiek tvirtapradžių – kirtis: *gru·dã·s* 'grūdais', *nei̯i̱lgã·* 'neilgai', *tã·s laikã·s* 'tais laikais', *laukã·* 'laukai', *bæ‿laŋgũ·* 'be langų', *mi̱škũ·* 'miškų', *an‿tuoruõs* 'ant tvoros', *p̂ri‿u̱gni̱ⁱ·s* 'prie ugnies'; *bu̱váu̯* 'buvau'[5], *gañǽu̯* 'ganiau', *pasam̂ʒ̑ǽu̯* 'pasamdžiau', *u̱ždar̂ǽu̯* 'uždariau'.

Kai kurių žodžių kirtį iš trumpos galūnės linkstama atitraukti ne į gretimą, bet į pirmąjį skiemenį (daugiausia tai būdinga daugiaskiemeniams būdvardžiams), pvz.: *puo‿kã·ra žmúoni̱s al̂kani̱ bù̱va* 'po karo žmonės alkani buvo', *nesù̱mali̱ / i̱‿parẽ·jæ gru·dã·s nèši̱ni̱* 'nesumalė, ir parėjo grūdais nešini', *svèti̱mi̱ ti̱n‿gaspaduoráu̯* 'svetimi ten šeimininkauja', *bù̱vuom kǽtu̱ri̱ vaikã·* 'buvom keturi vaikai'. Šis polinkis matyti ir kirčiuojant priešdėlinių veiksmažodžių būtojo laiko dalyvių vardininką, pvz.: *bu̱váu̯ šuokíejæ pàšaukta/ nemælúᵘ̯ju̱* 'buvau garsi šokėja, nemeluoju', *bù̱vuom p̂rì̱ver̂s̑ti̱ i̱šeĩti̱* 'buvom priversti išeiti'. Tačiau dalyvių kirčiavime esama svyravimo – kirtis gali būti atitrauktas ir į gretimą skiemenį: *bu̱váu̯ puo‿pã·da pami̱ñta* 'buvau po padu paminta [labai priklausoma nuo vyro valios]', *sã·ka/ ka àna nevær̂ta bù̱va tuõs truobuõs* 'sako, kad ji neverta buvo tos trobos [neverta ją paveldėti]'.

[5] Šią galūnę visi žemaičiai taria tvirtapradiškai.

Fonetika

1. Vaiguvos šnektoje išlaikomas visuotinis žemaičių tarmės reiškinys – kaitmeninių afrikatų *č*, *dž* nebuvimas *ja* kamieno vardažodžių linksnių formose *plaũtæ·* 'plaučiai', *du tú·kstañtæ·* 'du tūkstančiai'[6], *mẽ·dæ·* 'medžiai', *baltrušaĩtæ·* 'Baltrušaičiai' (dgs. vard.), *giminaĩtæms* 'giminaičiams' (dgs. naud.), *su‿nã·štæ·s* 'su naščiais', *plaũtæ·s sirga* 'plaučiais sirgo' (dgs. įn.), kur *te*, *de* < **tja*, *dja*[7].

2. Ilgieji i^{i}, u^{u} (kai kur dialektologinėje literatūroje jie žymimi *i·*, *u·* – taip pat, kaip ir atitinkami aukštutinio pakilimo balsiai *i·*, *u·*) yra bendra visų pietų žemaičių ypatybė. Ji nuosekliai išlaikoma ir Vaiguvos šnektoje, pvz.: *anĩⁱ* 'jie'; *píⁱna pàdaviem* 'pieną padavėm', *uš‿pⁱmenùka tarnã·va* 'už piemenuką tarnavo', *šnĩⁱga næbùua | tìk‿lædùks | žvĩ·rkelis* 'sniego nebuvo, tik ledukas, žvyrkelis', *nu‿šir̃dĩⁱs* 'nuo širdies' *víⁱns*, *vⁱna* 'vienas, vieną'[8]; *aĩmíŋki·su | i‿pakæpsu dúᵘna* 'suminkysiu ir pakepsiu duoną', *nædúᵘsu* 'neduosiu', *nemælsuᵘs* 'nesimelsiu', *dú·mu kamuᵘlæ· liẽki* 'dūmų kamuoliai lėkė', *míenuᵘ* 'mėnuo', *puᵘdùks* 'puodukas', *tækainúᵘ* 'tekainuoja', *sæsũᵘ* 'sesuo'.

3. Ilgieji šnektos balsiai i^{i}, u^{u} (kai kada vadinami diftongoidais) savo artikuliacinėmis ir akustinėmis ypatybėmis nežymiai skiriasi nuo aukštutinio pakilimo ilgųjų balsių *i·*, *u·*, tačiau tiek kirčiuotoje, tiek nekirčiuotoje padėtyje sudaro su jais neabejotiną fonologinę priešpriešą, plg.: *šúᵘls* 'suolas' : *šú·ls* 'siūlas', *grúᵘc* 'gruodas' : *grú·c* 'grūdas', *rⁱc* 'rietas': *rⁱ·c* 'rytas', *vⁱnc* 'vienas' : *vⁱ·nc* 'vynas', *žⁱdèlis* 'žiedelis' : *ži·dèlis* 'žydelis' (Girdenis 1970, 143–145).

4. Vaiguvos šnektos balsių sistemą sudaro tokie ilgieji ir trumpieji balsiai:

Ilgieji		Trumpieji	
i·	*u·*	*į (i)*	*ų (u)*
i^{i}	u^{u}		
ie	*uo*		
e·	*a·*	*e*	*a*

5. Ilgieji balsiai i^{i}, u^{u} jokioje fonetinėje padėtyje – nei žodžio kamieno, nei galūnių kirčiuotuose ir nekirčiuotuose skiemenyse – netrumpinami, pvz.: *nusišlúᵘšti·s* 'nusišluostys', *kamuᵘlĩ·s* 'kamuolys', *sænùkuᵘ* 'senukui'; *kẽ·læs dĩⁱnas* 'kelios dienos', *pri‿pⁱmẽ·nis* 'prie piemenės', *tæpaštiⁱmpiⁱ / kuõki krĩ·žu nešáų* 'tepastimpie, kokį kryžių nešiau', *válkuotiⁱs* 'valkiotis'.

6. Ilgieji *i·*, *u·* nekirčiuotuose kamieno skiemenyse netrumpėja, tariami tokie pat ilgi kaip ir būdami kirčiuoti, pvz.: *supĩ·ka* 'supyko', *žvĩ·rkelis* 'žvyrkelis', *žũ·r i‿mùni akèles išpũ·tin* 'žiūri į mane akeles išpūtę' ir *pagi·vénema* 'pagyvensime', *kas tàvi žu·ríes* 'kas tave prižiūrės', *parẽ·jæ grudã·s nèšini* 'parėjo grūdais nešini'[9].

[6] Skaitvardžio *tūkstantis* gramatinė giminė įvairuoja: pasakoma ir *septí·ñæs tú·kstañtæs* ~ septynios tūkstantės 'septyni tūkstančiai'.

[7] Šio kamieno vardažodžiai kaitmenines afrikatas *č*, *dž*, fonetiškai išriedėjusias iš ** *tį*, *dį*, turi šiuose linksniuose: *mẽ·žuᵘ* ~ medžiuo 'medžiui' (vns. naud.), *mèžu* 'medžiu', *ųúoki·čų* 'vokiečiu' (vns. įn.), *mẽ·žu* 'medžių' (dgs. klm.), *mèžus* 'medžius', *ųúoki·čus* 'vokiečius' (dgs. gal.), *mẽ·žu·se* ~ medžiūse 'medžiuose' (dgs. viet.).

[8] Dvibalsis *ie* išlaikomas žodžiuose *Dievas, lietuvis*, pvz.: *galvúoju | diẽvæ bráŋgus | kas‿tàvi žu·ríes* 'galvoju, Dieve brangus, kas tave prižiūrės [slaugys, globos]'; *nædúᵘk diẽvi | kuõki krĩ·žu nešáų* 'neduok Dieve, kokį kryžių nešiau [kaip buvo sunku]'; *kuř‿tìkri lietùvæ· bùva | su‿rùsa·s nædraugã·va* 'kas tikri lietuviai buvo, su rusais nedraugavo'.

[9] Morfologiškai sąlygotoje padėtyje – *sakýti, gýdyti* tipo veiksmažodžių būs. l. 3 a. formoje – *i·*, *u·* taip pat yra ilgi, nesvarbu, ar butų kirčiuoti, ar ne, pvz.: *pasakí·s* 'pasakys', *nusišlúᵘšti·s* 'nusišluostys'.

Jie yra sutrumpėję tik niekada nekirčiuojamose vardažodžių galūnėse ir tariami įtemptesni bei uždaresni už įprastus trumpuosius *i*, *u*, pvz.: *dañtis* ‘dantys’, *pã·tis* ‘patys’, *pi̯ẽmenis* ‘piemenys’, *vã·gis* ‘vagys’, *skã·nus ų̃uobu̯ų̃lã·* ‘skanūs obuoliai’.

7. Bendrinei kalbai ir aukštaičių tarmėms būdingų ilgųjų įtemptų balsių *ė*, *o* Vaiguvos šnekta, kaip ir visi žemaičiai, apskritai neturi: vietoj jų žodžio kamiene ir kirčiuotose galūnėse tariami ilgieji kintamos artikuliacijos balsiai *ie*, *uo*, o nekirčiuotose galūnėse vietoj *ė* tariami trumpi *i* arba *e*, vietoj *o* – trumpi *a* arba *e*. Pavyzdžiai:

a) kirčiuotas ir nekirčiuotas žodžio kamienas: *dievíeti* ‘dėvėti’, *gélbiekæt* ‘gelbėkite’, *paneviežiẽ* ‘Panevėžyje’, *añč‿j æų supĩ·ka | ka‿pakíeli vaĩna* ‘jis jau supyko, kad pakėlė triukšmą’, *kúojæs* ‘kojos’, *žinúostæ* ‘žinosite’, *ka·(p) búoba | tuõk̃u pruõtu | i‿næmúoki·ta | teĩ labã· daũk padarî·æu* ‘kaip boba, tokiu protu, ir nemokyta, tai labai daug padariau’, *váikščuo* ‘vaikščioja’, *an‿tuoruõs* ‘ant tvoros’;

b) kirčiuota galūnė: *duktiẽ* ‘duktė’, *bùva ali·vìni ų̃uobeliẽ | skã·nus ų̃uobu̯ų̃lẽ· | krìzdava i‿išt̃ìždava* ‘buvo alyvinė obelis, skanūs obuoliai, krisdavo ir ištiždavo’, *prãžæ žii̯muõs* ‘pradžia žiemos’, *žmuõgus be‿trijũ· marš̃kiñũ· nægã·ĩ gi·vénti | vĩ̯ni an‿tuoruõs | kìti an‿cku·ruõs | ų̃uo‿trèti kunigu̯ų̃ i‿dã·ktaru̯ų̃* ‘žmogus be trejų marškinių negali gyventi; vieni ant tvoros, kiti ant skūros, o treti kunigui ir daktarui’;

c) nekirčiuota galūnė: vns. vard. *kárvi* ‘karvė’, *truobìki* ‘trobikė’, vns. klm. *kárvis*, *kuõšis* ‘karvės, košės’, *ų̃uojæ·tus | nætur̃iejæ·ų̃ vã·lis* ~ valės ‘vajetau, neturėjau valios’, dgs. vard. *ã·væs* ~ avės ‘avys’, *bìtæs*, *kárvæs* ‘bitės, karvės’, *pàįiemi* ‘paėmė’, *nædavi ŝklĩ·pa* ‘nedavė sklypo’, *sudẽ·gi̯na* ‘sudegino’, *parẽ·jæ* ‘parėjo’, *kẽ·ĩæs dĩ̯nas tæprã·jæ* ‘kelios dienos tepraėjo’, *àna tas‿puõduškas næš | ų̃uo‿plúŋksnas dúlk* ‘ji tas pagalves neša, o plunksnos dulka’.

8. Ilguosius žemutinio pakilimo balsius *a·*, *e·* vaiguviškiai taria vietoj ilginamų trumpųjų pagrindiniu kirčiu kirčiuotuose kamieno skiemenyse, pvz.: *ã·šaras* ‘ašaros’, *gã·ĩæm* ~ galiam ‘galime’, *važ̃ã·vuom* ‘važiavom’, *nẽ·ši* nešė’[10].

Kirčiuotose ir nekirčiuotose galūnėse ilgieji *a·* , *e·* tariami ir vietoj suvienbalsėjusių dvibalsių *ai*, *ei*, pvz.: *mas‿áuguom kæturi vaikã·* ‘mes augom keturi vaikai’, *tã·s laikã·s* ‘tais laikais’, *neįilgã·* ‘neilgai’, *tú·kstañtæ·* ‘tūkstančiai’, *plaũtæ·* ‘plaučiai’, *mẽ·dæ·* ‘medžiai’, *su‿nã·šĩæ·s* ‘su naščiais’, *pasã·ki merg̀ikæ·* ‘pasakė mergaitei’, *nẽ·ši kárvæ· gérti* ‘nešė karvei gerti’, *nùnešæ·* ‘nunešei’, *bu·tumæ·* ‘būtumei’.

Be to, ilgasis balsis *a·* turimas ir morfologiškai sąlygotose pozicijose: asmenų pavadinimų priesagoje *-atis*, *-atė*, pvz.: *ĉuocá·ti* ‘tetulė, tetulytė’, *diedá·tis* ‘senukas, diedelis’, *andrulá·ti* ‘Andrulytė’, *bi·tautá·tes* ‘Bytautaitės’, *maŋká·ti* ‘Mankutė’[11], taip pat sangrąžinių veiksmažodžių 3 a. formoje: *jũ̃u̯ų̃ka·s taz‿diedá·tis* ‘juokiasi tas senukas’, *læk | ų̃uo‿kúojæs ‿čùt‿ne i‿ùšpakali mùša·s* ‘bėga, o kojos vos ne į užpakalį mušasi’, *kaz‿dàba dæ·sta·s | sũ·dna dĩ̯na* ‘baisu, kas dabar dedasi’.

9. Trumpieji aukštutinio pakilimo balsiai *i*, *u* Vaiguvos šnektoje, panašiai kaip raseiniškių ir šiaurrytinėse varniškių šnektose, yra šiek tiek mažiau įtempti, atviresni ir tariami *i̯*, *u̯*,

[10] Išimtį sudaro dėl galūnės trumpėjimo vienskiemenėmis tapusios vardažodžių vienaskaitos vardininko ir esamojo laiko 3 a. formos, kuriose kirčiuoti *e*, *a* neilginami, pvz.: *bàc* ~ batas, *žàks* ~ žagas ‘stirta, kūgis’, *kàs* ~ kasa, *vàg* ~ vagia, *làec* ~ ledas, *nàš* ~ neša, *plàep* ~ plepa.

[11] Įvardijant asmenį pavarde, ši priesaga dažnai pakeičiama kita, pasakoma *andrulìkæs i‿berží·na* ‘Andrulytės, gyvenančios prie beržyno’, *pařđavi bi·tautìkų̃ms* ‘pardavė Bytautaitėms’.

pvz.: *pasi̲li̲gúojæ·u̲* ‘pasiligojau’, *ži̲núoi̯kæt* ‘žinokit’, *ajǽu̲ i̲‿kì̲ta pù̲si̲* ‘ėjau į kitą pusę’, *næbù̲va i̲š‿kuõ kù̲geli̲ kèpti̲* ‘nebuvo iš ko kugelio kepti’.

Dėl intensyvaus galūnių trumpinimo vietoj ilgųjų *i·*, *u·* (taip pat ir vietoj *į*, *ų*, kurie yra kilę iš *in*, *un*) nekirčiuotose galūnėse tariami trumpi, bet už įprastus trumpuosius *i̲*, *u̲* įtemptesni ir uždaresni *i*, *u*, pvz.: *dañtis* ‘dantys’, *pã·tis* ‘patys’, *pi̯ẽmenis* ‘piemenys’, *vã·gis* ‘vagys’, *skã·nus* ‘skanūs’; vns. gal. *árkli* ‘arklį’, *brúoli* ‘brolį’, *pavã·sari* ‘pavasarį’, *dù̲kteri* ‘dukterį’, *kri̯ž̃u* ‘kryžių’, *tu̲rg̃u* ‘turgų’, dgs. klm. *dù̲ru* ~ durių ‘durų’, *iš̃‿lé·nd̃ru* ‘iš nendrių’, *mæ̃·tu* ‘metų’, tar. nuos. 3 a. *pamaťi·tu* ‘pamatytų’[12].

10. Trumpieji žemutinio pakilimo balsiai *e*, *a* tariami nekirčiuotuose skiemenyse (*galíejæ* ~ galėjo, *kvepíejæ*[13] ~ kvepėjo), o kirčiuotuose, be šio str. 10 išnašoje jau minėtų atvejų (*bàc* ~ batas, *làc* ~ ledas ir pan.), – tokiuose, kurie turi atitrauktinį kirtį, pvz.: *gàĺu̲* ~ galiu, *gràžu̲s* ~ gražus, *màžu̲s* ~ mažus, *gi·vèni̲* ~ gyveni, *kàpu̲* ~ kepu[14].

11. Balsių *e*, *a* skirtumas yra neutralizuotas: absoliučioje žodžio pradžioje vartojamas tik balsis *a* (*ã·glæs* ‘eglės’, *ã·žærs* ‘ežeras’, *ã·šaras* ‘ašaros’). Žodžio viduryje ir galūnėse balsis *e* vartojamas padėtyje po minkštojo priebalsio, o *a* – po kietojo: *klæ̃·va* ‘klevo’, *važ̃æ̃·va* ‘važiavo’, *i̲švažẽ·vi̲n* ‘išvažiavę’, *kèĺæs dì̯nas* ‘kelias dienas’, *kèĺæs ĥæûĺæs* ‘kelias kiaules’.

12. Visuotinis žemaičių tarmės reiškinys yra trumpojo balsio *a* neturėjimas nekirčiuojamoje vardažodžių vienaskaitos vardininko galūnėje ir bevardės giminės būdvardžių formoje, pvz.: *vaĩ̯ks* ‘vaikas’, *stalž̃ù̲ks* ‘staldžiukas, tvartelis’, *svi̯r̃nc* ‘svirnas’, *gæ̃·rs* ‘geras’[15], *káršt* ‘karšta’, *næšált* ‘nešalta’.

Trumpųjų *a* ir *i* visi žemaičiai nebeturi ir esamojo laiko 3 a. galūnėje: *næš* ‘neša’, *pali̯ẽkt* ~ paliekta ‘palieka’, *sù̲pæl* ‘supila’, *šaũk* ‘šaukia’, *negi̯r̃d* ‘negirdi’, *núor* ‘nori’.

13. Žodžio kamieno dvigarsiai *an*, *en*, *in*, *un* padėtyje prieš pučiamuosius priebalsius išlieka nepakitę (nevirsta balsiais *ą*, *ę*, *į*, *ų*), pvz.: *sancu·kì̲ki̲ / su̲ncu·kì̲ki̲* ‘sąsūkėlė, nedidelis kelio vingis’, *trañši̲ žẽ·mi̲* ‘trąši žemė’, *paliñcti̲* ‘palįsti’, *apš̃kæñctu* ‘apskęstų’, *ka·p‿tu̲ d̃reñci̲ ateĩ̯ti̲ praši̯·ti̲* ~ drensi ‘kaip tu drįsti ateiti prašyti’[16].

Galunėse šie dvigarsiai paprastai yra suvienbalsėję ir sutrumpėję, pvz.: *su̲si̲vežiem mì̲ška* ‘susivežėm mišką’, *pasš̃kæũs pasi̲stã·tiem trúoba* ‘paskui pasistatėm trobą’, *brúoli̲* ‘brolį’, *kri̯ž̃u* ‘kryžių’, *mæ̃·tu* ‘metų’, *paléistu* ‘paleistų’[17].

[12] Kirčiuotose galūnėse iš *un* kilęs *u·* nesutrumpėja, pvz.: *mì̲škũ·* ‘miškų’, *vaikũ·* ‘vaikų’.

[13] Pasakoma ir *galíeji̯*, *kvepíeji̯* ‘galėjo, kvepėjo’.

[14] Kirčio sąlygojamas pozicinis trumpųjų *a*, *e* kaitaliojimasis su ilgaisiais (kirčiuotame kamieno skiemenyje pailgėjusiais) *ã·*, *ẽ·* gerai matyti vardažodžių ir veiksmažodžių paradigmose, pvz.: *màža*, *mažuõs*, *mažá·i*, *mãža*, *(su) màža*, *mažuõ*; *kàpu̲*, *kàpi̯*, *kàp*, *kæ̃·pam*, *kæ̃·pat*.

[15] Balsis *a* vns. vard. galūnėje išlieka tik tada, jei prieš ją yra pučiamasis priebalsis *s*, *š* (ar – rečiau – *z*, *ž*), pvz.: *vařkšas*, *bã·sas*, *saũsas*. Vardažodžių *tėvas*, *gyvas* galūnė dažniau morfologiškai keičiama į *-us*: *ti̯eu̯u̲s*, *gi̯·u̯u̲s* (greitai kalbant ištariama ir *ti̯eu̯s*, *gi̯·u̯s*, *diẽu̯s* ‘Dievas’.

[16] Dvigarsis *an* prieš *s* išlaikomas ir vyriškosios giminės veikiamųjų dalyvių vns. vard. galūnėje, pvz.: *buváu bækláusanc* ‘buvau beklausiąs’ (LKT 1970, 102), *mù̲na vi̯·rs bù̲va sergañc* ‘mano vyras buvo sergąs’.

[17] Apie morfologiškai sąlygotą dvigarsių *an*, *en* išlaikymą dalyvių ir įvardžių galūnėse (*nupi̯r̃kin / nupi̯r̃ken* ‘nupirkę’, *ku̯ñ / kañ* ‘ką’, *vi̯skan* ‘viską’) jau buvo užsiminta straipsnio pradžioje. Čia dar reikėtų pridurti, kad *ė* kamieno (ir į jį perėjusių *ia* kamieno) vardažodžių vns. gal. galūnė *-en* > *-ę* dabar tariama *-i̲*, pvz.: *prã·šies mã·mas i̲‿nakvi̯·ni̲* ‘prašėsi mamos į nakvynę’, *u̲žmiršáu̯ pã·vard̃i̲* ‘užmiršau pavardę’, *turi̯ejæ kár̃vi̲ i̲‿teli̯·či̲* ‘turėjo karvę ir telyčią’. Vyriškosios giminės būtojo laiko veikiamųjų dalyvių vienaskaitos vardininko galūnė (*apv̄i̯r̃tis* ‘apvirtęs’, *su̯pi̯u̯is* ‘supuvęs’, *su̯si̯r̃gis* ‘susirgęs’, *su̯šã·lis* ‘sušalęs’ ir pan.) greičiausiai yra pakitusi morfologiškai.

Morfologijos ypatybės

Smulkiai aprašyti Vaiguvos šnektos morfologijos ypatybes nėra šio straipsnio tikslas, be to, tam nepakaktų turimų duomenų, todėl bus paminėta viena kita būdingesnė linksniuojamųjų ir asmenuojamųjų žodžių forma.

1. Archajiška morfologijos ypatybe laikytina daiktavardžių dviskaita, kuri šnektoje, galima sakyti, yra jau beveik išnykusi, tačiau senesnių žmonių dar kada ne kada pavartojama (dažniausiai vyriškosios giminės daiktavardžių dviskaitos galininkas), pvz.: *dúᵘsma du‿bùtelu̲ žmuonìms geřkli praskaláuti* ‘duosim du butelius žmonėms gerklę praskalauti’, *par‿dù bárnkeřu pár̂sipildava·u̯ | i‿nunèždava·u su‿nã·ŝîæ·s an(t)‿kupruõs* ‘į du bidonus persipildavau ir nunešdavau su naščiais ant kupros’, *sã·ka mán | tùri du‿kavaliẽřu | šv̂ĩsu i‿tamsu* ‘sako man, turi du kavalierius, šviesų ir tamsų’, *a‿dù mètu patarnã·va* ‘ar du metus patarnavo [kariuomenėje]’, *uždã·ra abùdu tiẽvu* ‘uždaro [į areštinę] abu tėvus [tėvą ir motiną]’, *muokĺejæu̯ dù tú·kstañc̃u* ‘sumokėjau du tūkstančius’. Dviskaitos vardininko turimuose tekstuose nepasitaikė, plg.: *muokĺejæu̯ dù tú·kstañc̃u* ‘sumokėjau du tūkstančius’, bet *bùva dár dù tú·kstañtæ·* ‘buvo dar du tūkstančiai’.

2. Kaip ir visi žemaičiai, vaiguviškiai gana nuosekliai išlaiko archajišką vyriškosios giminės daiktavardžių vienaskaitos naudininko galunę *-uo* (tariama *-uᵘ*), pvz.: *dã·ktaruᵘ, kùniguᵘ, žmuõguᵘ* ~ daktaruo, kuniguo, žmoguo ‘daktarui, kunigui, žmogui’, taip pat žemaitišką vyriškosios giminės vardažodžių daugiskaitos vietininko galūnę *-ūse*: *krú·mu·se, ŝæudú·se, nor̂kú·se, bér̂žienu·se* ‘krūmuose, šiauduose, Norkiuose, Beržėnuose’.

3. Išskyrus *a* kamieno žodžius (*laũke, dvàre* ‘lauke, dvare’), kitų kamienų vienaskaitos vietininko galūnė yra morfologiškai sutrumpinta: *kariniŋkũ· muokl̂·kluo daũkpilie pasimuokìna a‿mètus* ‘karininkų mokykloje Daugpilyje pasimokė gal metus’, *val̂dišku̯o truobuõ gi·vẽnuom* ‘valdiškoje troboje gyvenom’, *váiguvuo dã·ktara nèbùva* ‘Vaiguvoje gydytojo nebuvo’, *laĩkraŝtie bùva* ‘laikraštyje buvo’, *paneviežiẽ dìrba* ‘Panevėžyje dirbo’, *mã·ma | tíeu̯us darbúᵘjæ·s | u̯uo‿màs tam‿kambar̂ùkie*[18] ‘mama, tėvas darbuojasi, o mes tam kambariuke [buvom]’, *mã·ma tàda panaktiñ·ŝtie dìrba* ‘mama tada panaktinystėje [naktine sarge] dirbo’, *sænuõvie pavar̂ž̃ũ· nægrã·žindava* ‘seniau pavardžių negražindavo [buvo tarmiškos]’.

4. Dauguma *i* kamieno daiktavardžių turi nemažai iš *ė* kamieno perimtų galūnių[19], pvz.: *anũ· šĩr̂dæs núor* ~ širdės ‘jų širdys nori’, *griñdæs supùvuŝæs* ‘grindys supuvusios’, *par‿nàktæs* ‘per naktis’, *bú·tu várnas i‿àkæs išlæ̃·suŝæs* ‘būtų varnos ir akis išlesusios’, *àvæs laĩki* ‘avis laikė’, *par‿kìtas dùræs iįæ̃·juom* ‘per kitas duris įėjom’.

5. Greičiausiai dėl tam tikrų morfologinių veiksnių yra atsiradusi Vaiguvos šnektai būdinga *ia* kamieno daiktavardžių vienaskaitos kilmininko galūnė *i*, pvz.: *iš‿ùžveñti* ‘iš Užvenčio’, *ateĩn p̂ri‿šulĩni* ‘ateina prie šulinio’, *sĺeda ant‿ár̂kli* ‘sėdo ant arklio’, *iš‿múoli*

[18] Turimuose tekstuose pasitaikė (gal ir atsitiktinis) toks priesaginio *a* kamieno daiktavardžio vns. vietininkas: *pavieŝùkuo kur | išeĩnu kàda* ‘kur nors pavėsiuke, išeinu kai kada [pavaikščioti]’.

[19] Iš kitų kamienų perimtų galūnių turi ne tik *i* daiktavardžiai, bet ir kiti linksniuojamieji žodžiai, pvz.: *kúojums spárduos | dúĺku | baĩsu* ‘kojomis spardosi – dulkių, baisu’, *pařdavi bi·tautiĩkums* ‘pardavė Bytautaitėms’, *puõni | nænúor p̃ri‿sèñæus sĺesti·s* ‘ponia nenori prie senio atsisėsti’, *ã·kmiņus* ‘akmenis’, *akmiņã·s* ‘akmenimis’, *kẽ·pænas* ~ *kepenos* ‘kepenys’, *kæ̃·tuřu s | a‿sep̃tí·ñus màtus dã· gi·vẽ·na* ‘ketverius ar septynerius metus dar gyveno’, *už‿mùmes anũ̯ bùva didèsnæ·* ~ didesniai ‘už mus jie buvo didesni’.

d̂riẽpc 'iš molio drėbtas', *tuol̂æũ̯ nu‿kẽ·li* 'toliau nuo kelio', *lik‿pùs̑ri·ti* ~ lig pusryčio 'iki pusryčių'. Ši galūnė gali būti morfologiškai pakeitusi senesnę *-e* < **ti̯ā* (Girdenis 1972, 178).

6. Tarp Vaiguvos šnektoje vartojamų būdingiausių žemaitiškų veiksmažodžio formų minėtinos yra šios:

a) sangrąžinės bendraties galūnė *-ties*, pvz.: *reikíeji trúoba statí·tiⁱs* ~ statyties 'reikėjo trobą statytis', *nelǽizdava vál̂kuotiⁱs* 'neleisdavo valkiotis', *kìti gál̂ næval̂kuotiⁱs*[20] / *kám anũ· reĩk* 'kiti gali nesivalkioti, kam jų reikia', *aĩdavuom per̃tiⁱs i‿tũ· pir̃ti* 'eidavom pertis į tą pirtį';

b) dėl fonetinio 3 a. formos sutrumpėjimo suvienodėjusi *a*, *ia* ir *i* kamieno veiksmažodžių (*neša*, *šaukia*, *girdi*) esamojo laiko paradigma[21]:

nǽšu	*šaũku*	*gir̃du*
nǽši	*šaũki*	*gir̃di*
nǽš	*šaũk*	*gir̃d*
nǽ·šam	*šaũkam*	*gir̃dam*
nǽ·šat	*šaũkat*	*gir̃dat.*

Kai kurių veiksmažodžių (*giedoti*, *likti*, *miegoti* ir kt.) visa esamojo laiko paradigma perdirbta, išlaikant senosios sutrumpėjusios atematinės 3 a. galūnės (*-ti* > *-t*) elementą:

palĩⁱktu	~ paliektu 'palieku'
palĩⁱkti	~ paliekti 'palieki'
palĩⁱkt	~ paliekt 'palieka'
palĩⁱktam	~ paliektam 'paliekame'
palĩⁱktat	~ paliektat 'paliekate',

plg. kitus pavyzdžius: *kúojæs skaũst* 'kojos skauda', *par‿muojæ̃·va pagíⁱstam / išeĩnam laũkuo / nu‿tei tàda dain̂úᵘti / skambíedava laukã·* 'per gegužines pamaldas pagiedam, išeinam į lauką, na, tai tada dainuoti, skambėdavo laukai', *kaz‿dàba dǽ·sta·s / sũ·dna dĩⁱna* 'baisu, kas dabar dedasi';

c) morfologiškai trumpinamos priesaginių veiksmažodžių es. l. 3 a. galūnės *-auja*, *-ėja*, *-oja*, *-uoja*, pvz.: *atvaž̂úᵘ* 'atvažiuoja', *dabúo* ~ daboja 'žiūri, saugo', *daktaráu̯* ~ daktarauja 'dirba gydytoju', *gaspaduoráu̯* ~ gaspadorauja 'šeimininkauja', *leŋkti·n̂ǽu̯* 'lenktyniauja', *pagerí̇e* 'pagerėja', *tækainúᵘ* 'tekainuoja', *váikš̂čuo* 'vaikščioja';

d) būsimojo laiko paradigmai būdingos asmeninės formos su „atematiškai" (tiesiai po rodiklio *-s-*, be vadinamojo tematinio balsio) pridėtomis vns. ir dgs. 1 a. bei dgs. 2 a. galūnėmis *-u*, *-ma*, *-te*:

[20] Neigiamųjų veiksmažodžių sangrąžos dalelytė visada yra gale, plg. dar: *nædúᵘsuᵘs* 'nesiduosiu', *nemæl̃suᵘs* 'nesimelsiu', *nænúoræ·s* ~ nenoriasi 'nesinori'.

[21] Viena kita buvusių *i* kamieno veiksmažodžių forma, kadaise perdirbta pagal *ia* kamieno pavyzdį, dar gali būti užsilikusi, pvz.: *kũ· anc‿gã·l̂ padarí·ti* 'ką jis gali padaryti' (*galia* > *gal̂*), *gã·læm nepir̃kti* ~ galiam 'galime nepirkti', *nænúoræ·s nie‿žu·ríeti* ~ nenoriasi 'nesinori nė žiūrėti'.
Čia dar galima pridurti, kad Vaiguvos šnektoje vartojama nemažai įvairių savitų veiksmažodžių esamojo laiko formų, pvz.: *atæ̃·jin i̯íⁱška / pùln čǽ / pùln čǽ* ~ pulna 'atėję ieško, puola čia, puola čia' (su priesaga *-n*, kaip *bú·n* 'būna'), *sùpæl i‿maĩšus* ~ supela 'supila į maišus', *pasìpælam an(t)‿kĩⁱma* 'pasipilam ant kiemo' (su kitu šaknies balsių kaitos laipsniu, kaip *væl̃k* 'velka').

dúᵘsu̲ ~ duosu 'duosiu'
dúᵘsi̲ ~ duosi
dúᵘs ~ duos
dúᵘsma ~ duosma 'duosime'
dúᵘstæ ~ duoste 'duosite';

e) liepiamosios nuosakos dgs. 1 ir 2 a. formos yra *ia* kamienės, pvz.: *næ̀s̑k̂æm* 'neškime', *gél̂bie̯k̂æt* 'gelbėkite', *i̯im̃k̂æt* 'imkite', *gærã· vǽrdat i‿vìr̂k̂æt* 'gerai verdate ir virkite'; to paties kamieno yra ir sangrąžinių veiksmažodžių vns. 2 a. forma: *gél̂bie̯k̂æ·s ka·p‿núori̲* 'gelbėkis kaip nori'. Liepiamosios nuosakos 3 a. formos turi geidžiamosios nuosakos galūnę *-ie*, pvz.: *tæbú·niⁱ* ~ tebūnie 'tegu būna', *tæpaŝti̲m̃piⁱ* ~ tepastimpie 'tegu pastimpa'.

Šis tas iš šnektos žodyno

Reikia tikėtis, kad šnektos sintaksės ir žodyno ypatybes bent iš dalies šiek tiek atskleidžia daugumas pavyzdžių, cituotų aptariant fonetiką ir morfologiją, todėl pabaigai tepateikiamas pluoštelis sakinių su vaiguviškiams būdingesniais žodžiais ir posakiais. Sakiniai paimti iš iššifruotų 2007 m. garso įrašų:

sã·ka | várnas kæ̀ska tù̲ | tàva bruolèli̲ nebíera | kã·p neriẽksi̲ 'sako, kvailute tu, tavo brolelio nebėra, kaip neverksi', *dìdel̂æ· patìka ta‿viⁱtìki̲ | àlæ nepir̃kuom | ka‿tuõli̲* 'labai patiko ta vietelė, bet nepirkom [namo], nes toli', *atæ̃·ji̲ ci̲guõni̲ | prã·ša k̂æušìn̂u | aš mergìkæ· pavaruõži·su̲ | tei‿pabráiži̲ | pabráiži̲ raŋ̃ka | i̲‿sã·ka | tùri̲ du̲‿kavaliẽr̂u̲ | s̑vĩⁱ su̲ i̲‿tam̃su̲ | u̲š‿tuõ tamsaũs i̲šeĩsi̲ // u̯uo‿sã·ka | i̲‿neti̲kíek kartu̲m̃s | tau i̯ũᵘc̑ki i̲‿gaváu̯* 'atėjo čigonė, prašo kiaušinių, aš mergikei pabursiu, tai pabraižė, pabraižė ranką ir sako: turi du kavalierius, šviesų ir tamsų, už to tamsaus išeisi; o sako, ir netikėk kortomis – tą juočkį ir gavau', *bu̲váu̯ puo‿pã·da pami̲ñta | tæ̀gu̲ añc paŝti̲m̃piⁱ | kuõki krĩ·z̑u̲ nes̑ǽ·u̯* 'buvau po padu paminta, tegu jis pastimpa, kokį kryžių nešiau', *šeĩn̂u vaʒ̑úodava·u bæ‿klaidũ· | nelǽizdava niẽku̲r | i̲‿siedíejæ·u̯ ka·p‿apã·štals truobuõ* 'šeinių [toks šokis] vedžiodavau be klaidų; neleisdavo niekur, ir sėdėjau kaip apaštalas troboj';

u̯uo‿kã·p ru̲gĩ·s nu̲‿rùgi̲ s̑kìr̂s̑æ·s | tu̲m‿pàc̑u̲ laĩku̲ nùbluoks̑ti̲ 'o kaip rugys nuo rugio [grūdai] skirsis, tuo pačiu laiku nublokšti', *s̑æudũ· žàks bù̲va | píⁱmenis ùz̑degi̲ | a‿dàba næùz̑dæg* 'šiaudų žagas [stirta] buvo, piemenys uždegė, ar dabar neuždega', *kaz‿dàba dæ̃·sta·s | sũ·dna dĩⁱna* 'baisu, kas dabar dedasi';

ant‿mú·su sakí·dava | sù̲s̑ku veĩs̑li̲ | ùbagu veĩs̑li̲ | u̯uo‿pã·tis s̑æudú·se gu̲líedava pã·talu̲s ku̲r tu̲ríeji̲ | i̲‿v íⁱni̲ | i̲‿añt̂ri̲ | ant‿vìs̑ku bù̲va sù̲mes̑ti̲ pelíems i̯íes̑ti̲ 'ant mūsų sakydavo: suskių veislė, elgetų veislė, o patys šiauduose gulėdavo; patalus, kur turėjo, ir vieni, ir antri ant aukšto buvo sumesti pelėms ėsti', *àna negi̲r̃d | tràt sàva | i̲‿vìs̑kas* 'ji negirdi, trata [šneka] savo, ir viskas', *kuõl̂‿jæu̯ añc sti̲prã·va | tei‿añc su̲‿šáltu̲ vánd̂i̲n̂u̲ ledìn̂u̲ i̲š šul̂nĩⁱs | nu̲si̲praũs | vìs̑as rauduõnc | nu̲si̲šlúᵘs̑ti·s* 'kol jis buvo stiprus, tai jis su šaltu lediniu vandeniu iš šulinio nusiprausdavo, visas raudonas, nusišluostydavo', *añc u̲si̲s̑pĩ·ri̲s | næpasi̲dúᵘdava næ‿nùprausams | šaũk | brù̲dæs jũ·s pasku̲tìnæs | kũ·‿c̑æ žmuõgu drã·skuot* 'jis užsispyręs, nepasiduodavo nė nuprausiamas, šaukia: brudės jūs paskutinės, ką čia žmogų draskot', *mã·ma bú̲rna apìprausi̲ | aptaĩsi̲ švarǽ·s škur̂l̂æ·s* 'mama veidą apiprausė, aprengė švariais drabužiais';

kañ darí·si | stã·tmala sumáldava taz‿dí͡r̂sæs | dúᵘna kæ̀bdavuom 'ką darysi, rupiai sumaldavo tas dirses, duoną kepdavom', *imaiší·su ka‿irú·ktu | ã·t̂miŋka darí·davuom | síetiñus patarkúᵘsu i‿pakæ̀psu dúᵘna* 'įmaišydavau, kad įrūgtų, atminką darydavom, sėtinių patarkuodavau ir pakepdavau duoną', *bùl̂bu ap̂sivìriñci | kul̂kĩ·nis iš̂vìrdava | usibál̂tiñci | ka‿bú·dava skanæ̃·* 'bulvių išsiverdi, kulkynės [tokia bulvių sriuba] išvirdavo, užsibaltini, kad būdavo skanu'.

Šaltiniai ir literatūra

Atkočaitytė D. Kirčio atitraukimas pietų žemaičių raseiniškių tarmėje. *Baltistica 34(2)*, Vilnius, 2000, p. 151–172.
Girdenis A. Ką dūnininkai turi vietoj literatūrinės kalbos *ie, uo*. *Baltistica 6(2)*, Vilnius, 1970, p. 143–145.
Girdenis A. 1972. Baltiškųjų **tj, *dj* refleksai 1759 m. „Žyvate". *Baltistica 8(2)*, Vilnius, 1972, p. 173–191.
Grinaveckis V. *Pietų žemaičių tekstai, I: Raseiniškiai*, Vilnius, 1984, p. 102–103.
Lietuvių kalbos atlasas, t. 1, Vilnius, 1977.
Lietuvių kalbos tarmės, Vilnius, 1970.
Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija, Vilnius, 2004.

Straipsnis numatomas spausdinti „Lietuvos valsčių" serijos monografijoje „Vaiguva" (vyr. redaktorė ir sudarytoja *Ieva Švarcaitė*).

Straipsnio kalbos redaktorius *Albinas Masaitis*, korektorė *Rasa Kašėtienė*, anglų k. redaktorius, vertėjas *Aloyzas Pranas Knabikas*.

Straipsnio priedai, skelbiami atskirai (tam skirtuose leidinio skyriuose):
1. Straipsnio santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.
2. Žinios apie autorių.

Nurodymai dėl straipsnių naudojimo (citavimo): Skelbiant ar bet kokiu būdu panaudojant bet kurį elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai" svetainės www.llt.lt straipsnį ar jo dalį kartu su juo privaloma skelbti leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai" visą nesutrumpintą pavadinimą, jo tarptautinio standartinio serialinio leidinio numerį ISSN 2029-0799, interneto svetainės www.llt.lt pavadinimą, tomo (darbo) sutartinį kodinį pavadinimą, straipsnio autorių, straipsnio pavadinimą, „Lietuvos valsčių" serijos ir monografijos, kuriai straipsnis parašytas, pavadinimus bei straipsnio pirmojo paskelbimo serijos monografijoje ir jo paskelbimo svetainėje www.llt.lt datas (jei šios datos sutampa, skelbiama viena – paskelbimo svetainėje www.llt.lt data).